

ԱՐԱՐԵՍՏՈՒՆԵՐ

ԳԵՂԱՐՈՒՆԵՍԱԿԱՆ

ՕՐԱԿԳՈՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐԱՐՈՐ ԸՈՐԱՐՈՐ ՄԷՋ

յս հանձարներու ժա-
մանակակից եւ եր-
կրակից աւրիչ ա-
րուեստագէտ
ալ կայ գեու, որ իւր
մտաց անկախու-
թեամբն եւ յան-
գեղութեամբն գե-
րապանեցորդս ըն-
կերներու Վս մարդն եւ Վարա-Սինեօէլին
(Բիւստուրա Գուանէսպայի աշակերտը)։ Սաի միջի
այլոց ձեռք զարկաւ եւ յոյժ արժանաւայելչ կեր-
պով վերջացուց Օւփէլեյի մայր եկեղեցւոյն մէջ
Ֆուա-Սինէլիքի ձեռամբ սկսած եւ շաւարտած
մեծ նկարներն, որոնք կը ներկայանեն Եւրոպի-
էի մէջ, Բուսիւր յարա-Բիւսիւր, Բիւսիւր Գորգորանը եւ
անհատն Գորգորանը։ Օւփէլեյի այդ հրա-
շախ եկեղեցւոյն մէջ՝ Սինեօէլի իւր հանձա-

րին վերջին կարողութիւնը թափեց, եւ հրեշ-
տակային Գորա-Պէստիցի սուրբ ձեռքով
գծուած սուրբերու պատկերներն այնքան կեն-
դանի կերպով նկարեց, այնքան զգացում եւ
հոգի գրաւ անոնց մէջ, որ մարդ քիչ մը երկար
նայած ժամանակ կարծէ թէ հենց հոն են անձերն
իրապէս եւ երկնքն է միջոցն փոխանակ կա-
մարակապներուն։ Ֆուա-Սինէլիքս իւր ընդլին
եւ ճաշակին բերմամբը, ինչպէս տեսնը, միշտ
խաղող, հանգարտ, հեղ եւ անխաղող դեմքեր
եւ գիւղեր կ'ընտրէր։ Սինեօէլի լրացներու հա-
մար այդ կիսատ գործերը գրաւ անոնց քով եւ շեշ-
տակի գեմքեր աւ գիւղեր, եւ յաջողեցաւ մե-
ծապէս։

Վարա-Սինեօէլիին հետ միասին աշա-
կերտած եւ հինգեկուսաներորդ զարու կիսուն
ատենները ծնած մեծ անունն է Բիւստուրա Վա-
նուսի Բերուսիպային, զոր ապա իւր ծնեղավայրի
անուամբ՝ «il peruginio» անուանեցին։

Այս վարպետը, որ ապա մեծ Ռաֆայէլին
գաստատուն եղաւ, պատանի մ'էր գեա երբ Գի-
րենցա գնաց եւ Վազառիի խաչքին նայելով՝
այնքան աղքատ էր որ գիւղերները առ ի չգտնէ
անկողնի սնտուկի մը մէջ կ'ընտրէր նորանար։ Սա-
կայն աշխատասիրութեամբ եւ արուեստին հա-
մար ունեցած անասհման սիրով, որ հրաշքեր
ընել կուտայ եւ պատանիներն ալ դիւցազներ
կը դարձնէ, Բերուսիպային հասաւ եւ մեծի անուն
ստացաւ։ Օրին մէկն ալ իրեն ուրցն գպրող մը
բացաւ։ Սոյ գպրոցն որդոսն եղաւ հոչա-
կաւոր երիտասարդին՝ Ռաֆայէլին աւ իւր
հորեղբայրը — եւ ոչ հայրը, ինչպէս ժամանակ
կ'ըսեն, — առաջնորդեց գեղեցիկ պատանին, զոր
սափրիչ մ'ընել սահմանած էր հայրին։

Բերուսիպային գեա երիտասարդ կը երբ
հրաւեր ստացաւ Սիւստոս Դ. պապին՝ Հռոմ
երթալաւ, որ յանձնարարեց նմա զարգարել
Վատիկանի պալատան կից Սիւստինա մատարան
պատերը¹։ Ես աւելի քան հարիւր անգամ գնա-
ցել եմ անմեկ այդ՝ հրաշալիք լին մատուաբ։
Հոս Բերուսիպային լաւագոյն գործն է այն նկարը,
յորում՝ Քրիստոս Ս. Պետրոսի կը յանձնէ
արքայութեան բանալիքը։ — Ի Հռոմ Վատի-
կանու մուսիոնին մէջ կայ դարձեալ իւր մէկ

¹ Իտալիա ցնացողներուն կը յանձնարարեմ, (Հռո-
մն՝ Ֆորտիցա երթալաւ, ատեն Օւփէլեյի մէջ ճամբու
կայ եւ ի) Գորգորան ձեռք օրինակներէն եղող եւ Իտալիայ
տեսնելու արժանի հրաշքի հայրերուն մէջ։ Նիւսիւր Գ.
պապը սկիւզ ատեն է անոր շինութիւնը 1290ին իւր ձե-
ռամբն կ'ընելով հիմարկէր։ ճարտարագետն է Սին-
եօնի Լորենցո-Մայիլեանին։ 19 տարի տեսն է շինու-
թիւնը, եւ ան ու ձեռնակ ճարտար կանաւանէ կողորները
փոխել փոխ իրարու միջ շարուած վարել միջին վեր կը
լաւան տանարը՝ տեսնի մը խալարաղէտ տեսարան կազմե-
լով։ Ճակատը ուր կան մտոց 3 դռները նմանապէս 20 տա-
րեկն շինուած է, եւ իւր արձաններով, քանդակներով եւ
մազպիւրներով նկատուած է իւր գլխարկը ամենէն մեծ,
հարուստ եւ միանգամայն հիանալի ճակատը։ Սոյ եկեղեցին
իւր շինութեան օրէն ցոյցս շարունակ աշխատանք մը եւ
ղած է արուեստագէտներու, եւ 200 տարեկն վեր կ'ընէ ի-
տալացի բոլոր մեծ վարպետները ուղեցեալ եւ կամ ուսնե-
լու կամ ուսնելի մը բան թողլով համար հոն։ Եւ ցոյս-
տը վերջն ի վար աշխատանքը։

² Իտալիա ցնացողներուն մէջ Գորգորան 3 տարի է որ կ'աշ-
խատ նկարագործելու համար այդ եկեղեցւոյ գրեթէ ին-

մէջ (որ 1000 մէթր քառակուսի ծաւալ ունի) եւ քանի մը
պէս մտաւրը։ Քառ ցաղապարտութիւն շուրհի՝ նկարագործելու
համար այդ մարդուն կարողութիւններն, ցանկացող թող
երթան եւ տեսնեն։

³ Սոյ համար աւ որ մատարան մասին յիշեն եմ պատ-
մանակ համարուած Ծանոթագրութեան մէջ, զոր անշուշտ
կը յիշեն ընթերցողքը։

նկարը, որ կը ներկայացընէ Գրիտտոսի յարու-
թեան պատկերը: Այս նկարի մէջ գտնուած
պահագրան զինուորները — որ այդ պահուն ի
քուն էին, — նկարելու համար ընտրեց իւր ա-
մենատիւնը աշակերտը՝ երիտասարդ Ռաֆայէլ-
ըն, որուն տուած քնացող զինուորին դերը եւ
ինքզինքը նկատեց այն զինուորին տեղ որ ահա-
բեկ կը փախչի: Նաբոլիի Մուզեօ տէլլի Սթու-
տին մէջ կայ Հայր-Աստուած մը շրջապա-
տուած չորս քերովը կենեմէ՝ նոյն Բերուճինօսի գործ,
բայց բովանդակ խառնող մէջ գտնուած իւր
գործերուն լուսագոյնը կը գտնուի ֆիօրենցայի
Բիթթի մուսիոնին մէջ եւ որ կը ներկայացընէ
Գրիտտոսի խաչէն շէքի սրտակտուր պատկերը:

Բերուճիացին լիովին ծանօնալու եւ գնա-
հատելու համար հարկ է գնալ խառնալոյն գուրս
նախ ի Գերմանիա, ապա յԱնգլիա եւ յետոյ ի
Ֆրանսա:

Այդ ցաւիմ որ ես գեռ չի կրցայ երթալ ի
Պէտլին եւ յանկոյտ Մանշէ ծովուն, բայց յա-
ռաջգիտութեան այս մեր դարուն՝ Եւրոպայի մէջ
ինձ միջոցներ չի պակսեցան տեսնել կրնալու
համար այդ եւ աղոնց հետ բոլոր ուրիշ վար-
պետներու գործերը որոնք կը գտնուին Պէտլինի,
Միւնխէնի, Տրէգուէնի մուսիոններուն, եւ ապա
Նէշնէլ-Կալէնի, Պոլիշ-Մուզեօն մը եւ Մա-
տրիտի Կալէնի տեղ Ռէին մէջ:

Արդ Բերուճինօ Պէտլինի մուզիոնին մէջ
ունի երկու Ս. Կղոսի պատկերներ, որոնք այնքան
լաւ նկարուած են որ կարծողներ կան թէ
զինքը գերազանցող իւր աշակերտին Ռաֆայէլին
առաջին գործերն են: Գերմանացեղ քաղաք-
ներէն հոս Ղիսենայի կայսերական Մուսիոնին
մէջ կայ իւր հասուն աստիքի հասուն գործ մը՝
Սուրբ Աստուածածին մը: Բուն գերմանական
քաղաքներու մէջ Միւնխէն՝ գեղարուեստից մեծ
Միւնխէնն է որ իւր համարուաւոր Բիւսթիւսի
մէջ կը պահէ Բերուճինօյի ուրիշ լուսագոյն
գործեր: Ասոնք են Աստուածածինին իւր որդին
պաշտելիս, Ս. Բեռնարդոսի միտասկըլը: Ապա Աս-
տուածամեր մի ուրիշ պատկեր: Շատ մը հաս-
կացողներու խօսքին նայելով այն երեք նկար-
ները որ ամենէն անեղծ մնացածներէն են, Բե-
րուճիացիին լուսագոյն գործերն են. բայց Վա-
զզուի, որ ինձ համար ամենէն շատ հասկացող մը
նկարէ եւ նկարչութենէն քան որեւէ սիրող
եւ գրող, կ'ըսէ թէ Բերուճինօսի գլուխ գործոցն
այն եռաթեմ (triptyque) նկարն է որ այսօր կը
գտնուի Նէշնէլ-Կալէնի մէջ: Այս եռաթեմին
միջինը կը ներկայացընէ սուրբ ընտանիքը եւ

կողմերուն՝ շրջ Զրեշտակապետները, մին
Միքայէլ, միւսն Ռաֆայէլ իրենց պարագայիւր:
Հրաշալի կերպով անեղծ մնացած մի նկար է
սա, եւ յայտ՝ իրաւամբ կարելի է տեսնել վեր-
ջին կարողութիւնը Բերուճինօյին: Եւ որովհե-
տեւ այս նկարը Ռաֆայէլիւրի առաջին գործե-
րուն հետ շատ նմանութիւն ունի, կարծողներ
կան թէ գուցէ անոր գործն եղած ըլլայ: Միւս
կողմէ Վանուշին որ իւր հոգեւորաւոր աշակեր-
տին մահէն յետոյ գեռ ապրեցաւ, միշտ սիրե-
լով, միշտ պաշտելով զանի եւ յարաբանաց-
մամբ՝ իւր վարպետի տեղը անոր տուած եւ ա-
շակերտները ինք առած՝ յայտնապէս ագգուած է
եղել, եւ չգիտցածները սովորելով, կատարելա-
գործ եւս մի բան չինել է: Երկու երեքգլու-
թիւններն ալ հաւանական են. հաւանական է
նաեւ այն որ՝ աշակերտը վարպետին օգնելու
համար խառնուած ըլլայ գործին: Ըսի թէ նաեւ
ի ֆրանսա կան այս մեծ վարպետին գործերէն:
Այո, Լուվրի մէջ տեսած եմ մի այլաբանական
նկարն որ կը պատկերէ Սիւրը եւ Ամաշտուութեան
մի կոխը, զոր Անտուէ-Անթիմիսայի համար
նկարած է եղել. (այս կտորը հին պատի նկար-
չութեան ոճով է պատկերած): Ապա Բիսուսի
ծննդեան մի պատկեր, եւ սուրբ Աստուածածին
մը փառաբանեալ սուրբերէ, սրբուհիներէ եւ
զուարթնոցմէ:

Այսպէս Բերուճինօ բոլոր ճշմարիտ մեծ
մարդոց պէս համեստ եղած անձ մ'է եղել. ինք, որ
Ռաֆայէլիւրի առաջին քայլերն ուղղած է, տես-
նելով այդ վաղահաս եւ անհաս կարողութիւնը,
եւ « քաւեալ եմ յարենէ դորա » ասելով մէկդի
քաշուած եւ անարժան համարած է ինքզինքը
գլխափայտելուն կրթելու, զոր մէկէն իրեն հաւա-
սար մը եւ ընդհուպ իրմէ գերազանց մէկը գաւ-
անած է. բնաւ հաշուի չառնելով զգացումնե-
րու այն աշուտութիւնը, իւր շնորհալի գուռա-
գիտութիւնը, վերջապէս բոլոր այն գերազանց
կարողութիւնները, որ ճշմարիտ արուեստագի-
տին նար կը կազմեն, եւ զորս լիարժեք տալով
կազմել է զանի անոր հանձարին համար բերրի
հող մը լինելով:

Ռաֆայէլը որուն մասին ընդհուպ պիտի
խօսիմ երկար ատեն եւ գրեթէ միշտ ցոյց
տուած է այդ գերազանց աշխիւ հողին բնու-
թեան ազդեցութիւնը:

Ա. ՓԷՆՉԱՍԵՐԱՍ

